

Opis źródła:

List Ignacego Potockiego do matki, Marianny Potockiej z Kąskich pisany w Rzymie 10 sierpnia 1765 roku jest jedynym z licznych źródeł pozwalających poznać przebieg podróży po Europie i życie codzienne polskich magnatów w Rzymie w 2. połowie XVIII wieku. Późniejszy marszałek wielki litewski Ignacy Potocki (1750–1809) był synem Eustachego Potockiego i Marianny Kąskiej, po ukończeniu pijarskiego Collegium Nobilium w Warszawie w latach 1765–1771 odbył wielką zagraniczną podróż do Włoch i Francji będącą przygotowaniem do planowanej dla niego początkowo kariery kościelnej. Znany w późniejszych latach polityk, dramaturg, poeta i publicysta w czerwcu 1765 r. wyruszył z Warszawy do Rzymu, gdzie dotarł po kilku tygodniach i przebywał do wiosny 1770 r. pobierając nauki w rzymskim Collegium Nazarenum. Pobyt nad Tybrem urozmaiciła mu wycieczka do Neapolu jesienią 1769 r. oraz pielgrzymka do Loreto w marcu 1770 r. W maju 1770 r. młodzieniec przez Florencję, Bolonię, Weronę, Mediolan i Turyn wyruszył do swego kolejnego celu podróży, do stolicy Francji. Rekonstrukcję przebiegu całego kilkuletniego wojażu umożliwiają obszerne dzienniki młodzieńca i obfita korespondencja kierowana podczas całej podróży do rodziców oraz ciotki Katarzyny Kossakowskiej.

Miejsce wydania:

Ignacy Potocki, *Dzienniki i listy z podróży po Europie (1765–1771)*, wstęp i oprac. A. Kucharski, [w:] *Staropolskie podróżowanie*, red. B. Rok, F. Wolański, Kraków 2016, s. 190–191.

Miejsce przechowywania źródła:

Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Krzeszowickie Potockich, rkps 3220, s. 213–215.

Tekst źródła:

Ignacy Potocki do matki, Marianny Potockiej z Kąskich
10 VIII 1765, Rzym

„Jaśnie Wielmożna sercem Najukochańsza Matko i Dobrodziejko

Ponieważ dla krótkości czasu w zeszłą sobotę JWWC Pani Dobrodziejce o przyjeździe szczęśliwym i oddaniu mnie do konwiktu Nazareńskiego oznajmić nie mogłem teraz, już

odpocząwszy nieco po fatygach drogi, a oraz miawszy czas wolny, lokowałem się tu w konwikcie, gdzie księży pijarzy dali mi gościnną stancję i ociągali się z początku z daniem stancyi. Według reguły bowiem tutejszej nie godzi się mieć stancyi, aż w 18 leciech. Na koniec dali mi pokój osobny, wygodny. Pierwszego zaś dnia widziałem w kościele papieża. Błogosławieństwo nam dawał i potym już 2 razy go widział. Na św. Kajetana u teatynów grał na skrzypcach Polak Ferara, muzyk wojewody kijowskiego poddany tak dobrze, że mu wszyscy muzycanci włoscy prym dali. Tu jest taki zwyczaj, iż wszyscy podczas muzyki nie na wielki ołtarz, ale na chór patrzą, w wtenczas św. sakrament do zakrystii wnoszą. Polacy generalnie wszyscy u mnie byli, a ksiądz Pruski, rektor polskiego kościoła, na kawę z mlikiem, rarytas tutejszy mnie zaprosił. Ja tego miesiąca przed wakacyjami włoskiego języka jeszcze uczyć się będę, a po wakacyjach kurs filozofiji zacznę, a razem w starożytności ćwiczyć się mam, na które to nauki gotując się Macierzyńskie i Rodzicielskie razem, upraszam błogosławieństwo, zostając na zawsze

JWWC. Pani Dobrodziejki

Sercem najukochańszym synem i najniższym podnóżkiem

Ignacy Potocki

Die 10 Augusta [sierpnia] 1765

Z Rzymu

Józef JWWC. Pani Dobrodziejce, upadając do nóg, oznajmia, że w konwikcie nie może stać, bo jest przeciwko regułom tutejszym, musi więc na mieście najmować stancję za 10 złotych polskich, uprasza więc JWWC Panią Dobrodziejkę, abyś mu z kilka złoty na stancję dodała”.

Słowniczek pojęć:

Konwikt – kolegium.

Konwikt Nazareński – Collegium Nazarenum, szkoła pijarska w Rzymie.

Papież – Klemens XIII, papież w latach 1758–1769.

JWWC – Jaśnie Wielmożna Waszmość.

Józef – sługa Ignacego Potockiego.

Polski kościół – kościół pw. św. Stanisława w Rzymie.

Wojewoda kijowski – Franciszek Salezy Potocki (zm. 1772), wojewoda kijowski w latach 1756–1772.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jak Ignacy Potocki przedstawia matce pierwsze chwile pobytu w Rzymie?
2. Jak zaplanowana była rzymska edukacja Ignacego Potockiego?
3. Z przestrzeganiem jakich zasad i reguł wiązał się pobyt w kolegium pijarów w Rzymie?
4. Kiedy powstawały pierwsze kolegia pijarów i teatynów na ziemiach Rzeczypospolitej?
5. Jak w świetle źródła wyglądało życie codzienne młodego polskiego magnata w Rzymie?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Kiedy i przez kogo została założona szkoła pijarska w Warszawie?
2. Jakich przedmiotów miał Ignacy Potocki uczyć się w Rzymie, a jakie przedmioty wykładano i na jakie zagadnienia kładziono nacisk w programie warszawskiego Collegium Nobilium?

Wskazówki:

Wspomniany polski kościół to kościół św. Stanisława w Rzymie przy którym funkcjonowało polskie hospicjum skupiające w XVII i XVIII wieku społeczność polskich podróżnych przybywających w Italii. Część podróżników znajdowała przy polskim kościele noclegi, inni odwiedzali świątynię, w której znalazły się również pochówki Polaków zmarłych podczas pobytu w Rzymie.

Literatura pomocnicza:

Janeczek Z., *Ignacy Potocki. Marszałek Wielki Litewski (1750–1809)*, Katowice 1992.

Loret M., *Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku*, Roma 1930.

Kucharski A., *The cognitive and religious dimension of the writer and the Grand Marshall of Lithuania Ignacy Potocki's stay in Rome and his educational voyage in the years 1765–1771*, „Zapiski Historyczne”, t. 80, 2015, z. 4, s. 21–47.

https://www.zapiskihistoryczne.pl/files/issues/bcadbdd274c31c9420f71ceeb5b52822_ZH_2015_4_Kucharski_N.pdf

Grosfeld B., *Potocki Eustachy*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, 1983, s. 804–807.

Korespondencja Ignacego Potockiego w sprawach edukacyjnych (1774–1809), oprac. B. Michalik, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978.

Kowalczyk M.E., *Zagraniczne podróże Polek w epoce oświecenia*, Łomianki 2019.

Lanhaus J., *Opis podróży. Itinerarium (1768–1769)*, wstępem, objaśnieniami i dodatkami opatrzyli B. Rok i M. Chachaj, z rękopisu odczytali B. Rok i M. Chachaj przy współpracy z M. Foryckim, Kraków–Wrocław 2014.

Skrabski J., *Kościół polski w Rzymie: tożsamość i reprezentacja w perspektywie sztuki*, Kraków 2021.

https://www.wilanow-palac.pl/ignacy_potocki.html

https://www.wilanow-palac.pl/ignacy_potocki_brat_stanislaw_kostki.html

[https://www.wilanow-](https://www.wilanow-palac.pl/dylematy_oswieceniowego_peregrynanta_zagraniczne_studia_i_podroze_ignacego_potockiego.html)

[palac.pl/dylematy_oswieceniowego_peregrynanta_zagraniczne_studia_i_podroze_ignacego_potockiego.html](https://www.wilanow-palac.pl/dylematy_oswieceniowego_peregrynanta_zagraniczne_studia_i_podroze_ignacego_potockiego.html)

https://www.wilanow-palac.pl/ignacego_potockiego_podroz_educacyjna.html

Najważniejsze cezury:

W 1765 r. Stanisław August Poniatowski założył Szkołę Rycerską w Warszawie, w tym samym roku zaczął ukazywać się „Monitor” (polskie czasopismo wydawane w latach 1765–1785), w Warszawie powstała scena teatralna nazwana na początku XIX w. Teatrem Narodowym.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Anna Markiewicz